

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО КОНТРОЛЮ – УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті визначено основні напрями гуманізації навчального процесу, основні підходи до організації особистісно орієнтованого контролю знань студентів та їх взаємозв'язок, який відображає необхідний напрям змін у сфері традиційного контролю; наведено вимоги до організації особистісно орієнтованого контролю.

В статье определены основные направления гуманизации учебного процесса, основные подходы к организации личностно ориентированного контроля знаний студентов и их взаимосвязь, которая отображает необходимое направление изменений в сфере традиционного контроля; перечислены требования к организации личностно ориентированного контроля.

In the article certain directions to humanizing of educational process, principles of the human oriented approach near control of knowledge students and their connection which represents necessary directions of changes at to the sphere of traditional. The resulted requirements are to organization of personality oriented control.

Постановка проблеми. Демократизація суспільства та гуманізація освіти визначили напрям змін у системі вищої педагогічної освіти – орієнтація на розвиток особистості. Відображенням цих тенденцій у педагогіці стали ідеї особистісно орієнтованого підходу, що особливо актуально в умовах переходу вищої школи України до кредитно-модульної системи навчання, в якій ставляться інші вимоги вдосконалення змісту, форм та методів контролю. Оскільки кожен студент – це унікальна особистість, то необхідний особливий підхід у процесі контролю й оцінювання – особистісно орієнтований. Удосконалення системи контролю та оцінювання за таких умов неможливе без відповідних змін у його структурі, що є однією з основних проблем, на яку необхідно першочергово звернути увагу. Ці чинники зумовлюють необхідність з'ясування теоретичних положень (підходів), на основі яких повинен будуватися особистісно орієнтований процес контролю.

Аналіз актуальних досліджень. Питанням особистісно орієнтованого навчання присвячені праці Л. Бондаревської, О. Савченко, В. Серікова, І. Якиманської та ін. Проблема контролю та оцінювання знань, умінь і навичок суб'єктів навчальної діяльності перебувала в центрі уваги таких педагогів, як Б. Ананьєва, М. Наумова; педагогічні аспекти цієї проблеми вивчали та аналізували Ш. Амонашвілі, С. Близнюк, К. Делікатний, В. Паламарчук, С. Подмазін, В. Полонський, Л. Романишина, П. Сікорський та ін. Проте у

зазначених дослідженнях не виділено шляхи та умови реалізації особистісно орієнтованого підходу до контролю знань студентів для його ефективної теоретичної й практичної реалізації. Визначення основних шляхів допоможе гуманізувати процес контролю та з'ясувати основні вимоги до його організації.

Мета статті – з'ясувати основні підходи до організації особистісно орієнтованого контролю знань студентів.

Виклад основного матеріалу. Особистісно орієнтований підхід є системоутворюючим чинником сучасної системи навчання і пріоритетним принципом особистісно орієнтованої освіти. Потреба у реалізації зазначеного нами підходу до контролю знань студентів обґрунтовується тим, що він забезпечує необхідні умови для “поступового виявлення й урахування в навчанні тих структур особистості, для розвитку яких існують найкращі передумови, що виходять із наявних фізіолого-соціально-психологічних факторів особистості конкретної дитини” [1, 32]. Необхідність упровадження основних його аспектів у навчальний процес також пов'язана з уведенням кредитно-модульної системи навчання у вищих навчальних закладах України.

Особистісно орієнтований підхід у модульно-рейтинговій системі ґрунтується на тому, що студент може самостійно обирати і розробляти власну стратегію навчання, виходячи з особистих потреб, можливостей і навичок самоуправління [7, 82], і на тому, що створюються найбільш сприятливі умови для розвитку особистості шляхом забезпечення гнучкості змісту навчання і пристосування дидактичної системи до її індивідуальних потреб, рівня базової підготовки [8, 90]. Це зумовлює необхідність у зміні завдань контролю у сучасній системі світи, що полягають у переорієнтації цілей та форм методів на розвиток особистості студента з метою з'ясування його індивідуальних особливостей, можливостей, рівня знань.

Сучасна система контролю недостатньо враховує індивідуальні запити студентів, оскільки спрямована значною мірою на перевірку знань, умінь і навичок, а не на розвиток особистості. Це свідчить про те, що її можливості використовуються не в повному обсязі. Отже, контроль, спрямований на реалізацію та розвиток індивідуальних можливостей студентів (особистісно орієнтований), набуває особливого значення, що й визначає його актуальність.

Методологічною основою для організації процесу контролю хімічних знань студентів є особистісно орієнтований підхід, який визначає загальні орієнтири для всебічного розвитку студента і тому, сприяє прояву та розвитку

домінантних якостей особистості. Виходячи з основних його положень та особливостей організації модульно-рейтингової системи навчання, можна зробити висновок, що такими орієнтирами є:

- 1) індивідуальні особливості студентів;
- 2) можливості та базовий рівень знань, умінь і навичок особистості;
- 3) рівень готовності до творчої, самостійної діяльності;
- 4) власний досвід студента;
- 5) особливості розвитку особистості;
- 6) специфіка навчального предмета;
- 7) особливості суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу.

Це базова орієнтація контролю, яка показує необхідний напрям змін у сфері традиційного контролю і визначає основні шляхи його гуманізації.

Потреба у гуманізації процесу контролю знань студентів обґрунтовує необхідність звернення до принципів особистісно орієнтованої освіти та принципів контролю для визначення основних підходів до організації ефективного процесу контролю.

Кожний принцип поданий у вигляді нормативних вимог, які відображають особливий характер зв'язків, що проявляються у виборі цілей, змісту, методів і засобів навчальної діяльності [6]. Для функціонування контролю у сучасних умовах необхідно використовувати ті принципи, які перевірені вітчизняною практикою, й ті, які ставлять сучасні вимоги до його організації [2; 4; 5]:

1) принцип об'єктивності дозволяє високоякісно та з необхідною точністю оцінювати результати навчання. Об'єктивність педагогічного контролю досягається різними шляхами: створенням комісії для здійснення процесу експертизи та формування колегіальної оцінки; використанням стандартних тестових програм і технічних засобів; важливість психологічного обґрунтування оцінки, що пов'язано з особистісними факторами, тобто залежності оцінки від особистих схильностей викладача;

2) принцип систематичності вимагає здійснення контролю на всіх етапах навчання, комплексного підходу та тісного взаємозв'язку під час використання різних його форм, методів і засобів. Систематичний контроль допомагає впорядкувати процес навчання і виховання, дає можливість отримати достатню кількість оцінок, що дозволяють вивести наприкінці року більш об'єктивну

підсумкову оцінку;

3) принцип всебічності вказує на необхідність повного по змозі охоплення тих питань, які підлягають контролю. Під час оцінки знань у першу чергу звертається увага на перевірку знань засвоєних основних тем і розділів, на ступінь засвоєння основних умінь і навичок;

4) принцип справедливості вимагає відкритості всіх етапів процесу навчання і загальнодоступності, ознайомлення з результатами, чіткості, а також можливості перевірки результатів контролю. Доведення результатів контролю до особистості повинно бути обов'язковою вимогою у процесі навчання;

5) принцип технологічності забезпечує оптимальність витрачених зусиль на здійснення контролю, безперервність, оперативність обробки його результатів.

Зазначені принципи визначають загальну основу для функціонування контролю у сучасних умовах, проте не визначають специфіки його організації у контексті особистісно орієнтованого підходу.

Особистісно орієнтований підхід реалізується ефективно тільки тоді, якщо характер навчання визначається індивідуальними особливостями кожної дитини [1, 31]. Ідея врахування індивідуальних особливостей кожного лежить в основі визначених нами шляхів гуманізації навчального процесу:

1) надання кожній особистості змоги для самореалізації, розвитку природних здібностей та розкриття її потенційних можливостей;

2) створення різних умов для навчання на основі врахування індивідуальних відмінностей у студентів;

3) вибір змісту і технологій навчання здійснюється з позицій врахування унікальності кожної дитини [3, 24];

4) розвиток особистості спрямований не на адаптацію до негативних факторів соціуму, а на їх зміну і перетворення відповідно до гуманістичних принципів [3, 24].

У загальному вигляді ці шляхи подано на рис. 1. У роботі вони є вказівкою на визначення основних підходів до організації особистісно орієнтованого контролю знань студентів.

Шляхи гуманізації навчального процесу			
Надання кожній особистості змоги для самореалізації, розвитку природних здібностей та розкриття її потенційних можливостей ↓	Створення різних умов для навчання на основі врахування індивідуальних відмінностей студентів ↓	Вибір змісту і технологій навчання здійснюється із позицій врахування унікальності кожної дитини ↓	Розвиток особистості спрямований не на адаптацію до негативних факторів соціуму, а на їх зміну і перетворення відповідно до гуманістичних принципів ↓
Індивідуальний підхід ↓	Диференційований підхід ↓	Варіативний підхід ↓	Адаптивний підхід ↓
Особистісно орієнтований підхід			

Рис 1. Шляхи гуманізації навчального процесу

Як основні підходи, які мають особливе значення під час організації особистісно орієнтованого контролю, виділено індивідуальний, диференційований, варіативний, адаптивний.

Індивідуальний підхід у контексті особистісно орієнтованого підходу посідає особливе місце, оскільки пропонує враховувати індивідуальні особливості кожного студента і відповідно до них здійснювати вибір змісту, способів засвоєння навчального матеріалу, визначення індивідуального темпу навчання, забезпечення глибокої і справедливої оцінки навчальної роботи кожного студента. Контроль, орієнтований на конкретну особистість з її індивідуальними особливостями, можливостями і потребами, потребує таких спмих особливих форм, методів його здійснення.

Диференційований підхід передбачає розробку багаторівневої системи контролю, яка дозволить більш точно та об'єктивно контролювати кожного студента та встановлювати його навчальний рівень. Особистісна орієнтація контролю у контексті зазначеного підходу забезпечується тоді, коли диференціація здійснюється на основі врахування інтересів та потреб особистості і відповідає тому рівню навчання, який кожен самостійно собі обрав.

Варіативний підхід дозволяє побудувати систему контролю більш особистісною, гнучкою, динамічною за рахунок множинного вибору варіантів

його здійснення та надання можливості студентам самим обирати із наявних варіантів той, який найбільше відповідає його потребам, інтересам та характеру навчальної діяльності.

Адаптивний підхід розглядається нами як один із найважливіших. Особистісна орієнтація контролю у контексті зазначеного підходу забезпечується шляхом систематичної корекції вибраного змісту, форм та методів відповідно до потреб та інтересів студентів, які постійно змінюються у навчальному процесі. Контроль за таких умов є більш об'єктивним й особистісно значущим порівняно із традиційним та дозволяє отримати достовірну інформацію про навчальні результати особистості.

Контроль, побудований на основі єдності виділених підходів, може здійснюватися різними варіативними шляхами, але їх формування залежить від індивідуальних особливостей студента і можливого рівня його розвитку. Забезпечення їх взаємозв'язку є однією з основних необхідних умов організації контролю в контексті особистісно орієнтованого підходу, оскільки створюється основа для відбору форм та методів відповідно до індивідуальних запитів особистості.

Отже, контроль, який має рівневий і варіативний характер, здатний адаптуватися до індивідуальних особливостей особистості, тобто враховує її життєві потреби та навчальні інтереси, називається *особистісно орієнтованим*.

На основі вищесказаного формується висновок про те, що контроль у контексті особистісно орієнтованого підходу повинен відповідати таким вимогам:

- урахувати індивідуальні можливості та навчальні потреби студентів і відповідно до них формувати зміст, форми і методи контролю;
- розробляти та добирати варіанти здійснення контролю для забезпечення максимального розвитку особистості;
- під час вибору форм і методів контролю необхідно орієнтуватися на обраний особистістю типи та рівень навчання;
- адаптуватися до індивідуальних особливостей студентів: підбирати зміст, варіанти, рівень контролю відповідно до їх індивідуальних запитів.

Дотримання зазначених вимог дозволить вийти на новий рівень організації процесу контролю: сприятиме систематичній та активній самостійній роботі студентів протягом періоду навчання, забезпечуватиме здорову конкуренцію між ними, сприятиме розвитку і виявленню їх творчих здібностей,

забезпечуватиме переорієнтацію цілей з отримання позитивної оцінки на формування стійких знань, умінь і навичок, розширюватиме можливості для всебічного розвитку здібностей студента.

Подальші перспективи роботи автор убачає в розробці психолого-педагогічних рекомендацій до створення системи контролюючих процедур, яка б забезпечувала органічне поєднання ідей особистісно орієнтованого навчання з обов'язковим дотриманням вимог державних стандартів.

Висновки. Ефективна організація контролю знань студентів у контексті особистісно орієнтованого підходу можлива, якщо як особистісно орієнтована основа його організації будуть індивідуальний, диференційований, варіативний та адаптивний підходи і якщо розроблена гнучка система варіантів його здійснення на диференційованій основі відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів та потреб особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксёнов А. А. Педагогические условия реализации личностно ориентированного подхода к оценке учащихся младших классов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Аксёнов Александр Александрович. – Рязань, 2002. – 242 с.
2. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Бабанский Ю. К. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
3. Берулава М. Н. Гуманизация образования: направления и проблемы / М. Н. Берулава // Педагогика. – 1996. – № 4. – С. 23 – 27.
4. Джулай Л. І. Система контролю знань і вмінь студентів: загальна теорія та практика у підготовці медичних сестер : монографія / Джулай Л. І. – Львів : Сполом, 2007. – 180 с.
5. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посібник / [за ред. В. І. Лозової]. – Харків : ОВС, 2006. – 496 с.
6. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / Скаткин М.Н. – [2-е изд.]. – М. : Педагогика, 1984. – 96 с.
7. Табуева Е. В. Организационно-педагогические условия эффективного контроля результатов обучения студентов педвуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Табуева Елена Валерьевна. – Шадринск, 2006. – 201 с.
8. Шацева К. Л. Педагогические условия организации эффективного контроля знаний студентов вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Шацева Карина Леонидовна. – Нальчик, 2003. – 195 с.